

IV JÄRELEVALVELINE TEGEVUS

Pangainspeksiooni tegevus on lähtuvalt järelevalveprotsessi iseloomust, metoodikast ja valdkonnast jaotatud **vaatlevaks, kohapealseks ja üldjärelevalveks**, mida teostavad vastavad talitused. Järelevalveprotsessi selline korraldus on kooskõlas rahvusvahelise praktikaga.

VAATLEV JÄRELEVALVE

Vaatleva järelevalve eesmärk on Eesti Pangale esitatavate aruannete, samuti avalikest allikatest ja muu järelevalvetegevuse käigus saadud informatsiooni alusel pidevalt jälgida ning analüüsida krediidi-asutuste seisundit ning osaleda panganduse regulatiivaktide väljatöötamisel. Pangainspeksioonis on nimetatud eesmärkide saavutamiseks loodud vaatleva järelevalve talitus.

Vaatleva järelevalve raames 2000. aastal aruandeid analüüsides teostati **pankade finantsolukorra regulaarset igakuist seiret**, mis võimaldab määratleda pankade tegevuse peamisi riskivaldkondi. Seire raames ilmnenud olulised küsimused olid muuhulgas aluseks pankade kohapealse kontrolli planeerimisel. Samuti arutati mitmeid probleeme nii pankade esindajate kui ka välisaudiitoritega.

Pankade seire raames koostati **riskivaldkondade ülevaateid**, mille eesmärk on põhjalikumalt analüüsida võimalikke väliskeskkonnast või muudest teguritest tingitud ohte pangasektorile või üksikutele pankadele. Olulisemad käsitletud valdkonnad olid laenukasvu temaatika, liisinguturu areng ja kinnisvaralaenu kasv, millele tuleb kindlasti pöörata suurt tähelepanu ka 2001. aastal. Krediidiasutustel soovitati konservatiivselt hinnata kehtivat krediidiriski strateegiat ning krediidiriski mõõtmise ja jälgimise protseduure, et need võimaldaksid õigel ajal reageerida tegevuskeskkonna muutustele.

Lisaks tavapärasele kuisele seiretsüklile viidi läbi **kvartaalsed analüüsiseminarid**, mille raames koostati iga krediidiasutuse kohta ülevaade peamistest trendidest ja riskivaldkondadest. Seejuures tuginati konsolideeritud aruandlusele, mis hõlmab lisaks krediidiasutustele ka teisi pangagruppi kuuluvaid äriühinguid, kuna krediidiasutused on laiendanud oma tegevuse finantsturu kõikidesse valdkondadesse.

Eelkõige oli seminaride eesmärk planeerida järelevalve tegevusstrateegiat. Selle raames hinnati krediidiasutuste hetkeseisu ja määratleti järelevalvelise tegevuse olulisemad teemad, et eelseisvatel perioodidel ressursse otstarbekamalt kasutada. Lisaks vaatleva järelevalve talituse finantsanalüütikutele ja kohapealse järelevalve talituse finantsaudiitoritele integreeriti kvartaalse analüüsi protsessi varasemast suuremal määral pangainspeksiooni üldjärelevalve talitus, kelle ülesandeks on teha põhjendatud ettepanekuid vajalike mõjutusvahendite rakendamiseks.

Pangasektori analüüsiks kasutatakse jätkuvalt ka krediidiasutuste **igapäevast likviidsuse seiret**, mille aluseks on Pangainspeksiooni sisemise dokumendina kinnitatud "**Likviidsuse monitooringu alused**". Igapäevane likviidsuse jälgimine hõlmab pankade kohustusliku reservi täitmise dünaamika kõrval ka krediidiasutuste likviidsuspuhvre, suuremate refinantseerimiskohustuste, hoiuste dünaamika, kontsentratsiooni jmt kvalitatiivset analüüsi.

Seoses vajadusega täiendada krediidiasutuste **kapitali adekvaatsuse** arvutamise metoodikat, moodustati töögrupp, mis analüüsis kehtivat kapitali adekvaatsuse raamistikku, võrreldes seda Euroopa Liidu direktiivide, Baseli Pangajärelevalve Komitee juhendmaterjalide ja muude riikide, eelkõige

Pangainspeksiooni töötajad järelevalve strateegiat planeerimas

Inglismaa, Soome, Hollandi ja Läti vastavate juhendmaterjalidega. Töögrupi vahearuanne sisaldas ettepanekuid kapitali adekvaatsuse direktiivi 98/31/EÜ toorainega seotud instrumentide kauplemisportfelli puudutavate sätete ja pangandusdirektiivi 2000/12/EÜ tasaarveldusi käsitlevate sätete harmoneerimiseks. Selles anti ka hinnang maa- ja ülekanderiski sätete rakendamise kohta Eesti Panga poolt kehtestatud juhendites. Lisaks on töögrupp teinud omapoolseid ettepanekuid investeerimisühingute kapitali adekvaatsuse arvutamise meetodika osas ja konsulteerinud selles küsimuses Tallinna Väärtpaberibörsi. Grupi tegevus jätkub 2001. aastal.

Kapitali adekvaatsuse regulatiivaktide analüüsiks telliti Phare projekti raames välisekspertidelt ülevaade Eestis kehtivate usaldatavusnormatiivide vastavusest ELi direktiivide nõuetele. Olulise järeldusena on ülevaates märgitud, et Eestis kehtiv krediitdiasutuste seadus ning krediitdiasutuste usaldatavusnormatiivid vastavad valdavas osas ELi pangandusdirektiivile 2000/12/EÜ.

KOHAPEALNE JÄRELEVALVE

Kohapealse järelevalve talituse peamine ülesanne on teostada krediitdiasutustes kohapeal kontrolli kõigi olulisemate riskivaldkondade üle. Kohapealne kontroll on laialdasemalt kasutatavaid järelevalve meetodeid, mille ülesanne on selgitada välja, kas krediitdiasutuses ja tema konsolideerimisgruppi kuuluvates äriühingutes on piisavad **riskide määratlemise ja haldamise süsteemid** ning sel teel toetada finantssüsteemi stabiilset arengut ja klientide huvide kaitset.

Kohapealse inspekteerimise eesmärk on krediitdiasutuse ja tema konsolideerimisgruppi kuuluvate äriühingute detailne ja kompleksne kontroll. Seetõttu ei piirduta ainult regulatiivaktide järgimise kontrollimisega, vaid hinnatakse ka krediitdiasutuste üldist riskistrateegiat. Kohapealne inspekteerimine annab ülevaate krediitdiasutuste sisemiste juhtimissüsteemide adekvaatsusest, nende strateegiate ja poliitikate paikapidavusest, samuti vaatlusaluste krediitdiasutuste poolt esitatud aruannete õigsusest ja kvaliteedist.

Inspekteerimise põhiliseks alusmaterjaliks on Pangainspeksiooni poolt välja töötatud "**Krediitdiasutuste kohapealse inspekteerimise juhend**". Selle eesmärk on anda juhiseid kohapealse inspekteerimise korraldamiseks eri riskivaldkondades.

Käsiraamatu koostamisel on lähtutud kehtivatest õigusaktidest ning see on kooskõlas Baseli Panga-järelevalve Komitee soovitude ja ELi direktiividega. Juhend on ette nähtud kõigi krediidasutuste ja nende konsolideerimisgruppi kuuluvate äriühingute inspekteerimiseks ning sisaldab muuhulgas juhiseid aktive kvaliteedi, võõr- ja omakapitali stabiilsuse ning tugevuse, tulukuse, aktive ja passivate juhtimise ning juhtkonna töö efektiivsuse kompleksseks hindamiseks. Suurt tähelepanu pööratakse ka siseauditi tegevusele, sisemiste protseduurireeglite ühtsusele, efektiivselt toimivate riskide jälgimise ja juhtimise süsteemide olemasolule ning bilansivälistele tehingutele.

Kohapealse kontrolli tõhustamiseks jätkati 2000. aastal **inspekteerimise sisemiste juhendmaterjalide** täiendamist. Kohapealse inspekteerimise käsiraamatut täiendati konsolideeritud järelevalve (sh liising-ettevõtete järelevalve), grupi tasandil riskide juhtimise ning rahapesu tõkestamise meetmete hindamise osas. Samuti analüüsiti ning kirjeldati kohapealse inspekteerimisprotsessi eri faase, eesmärgiga tagada selle kõrgem kvaliteet. Lisaks koostati informatsiooni- ja infotehnoloogia alaste kontrolleesmärkide standardi¹ baasil ka käsiraamat, mis käsitleb infotehnoloogia valdkonna inspekteerimist.

Kohapeal inspekteeriti 2000. aastal kvartaalse kava kohaselt. See töötati välja vastavalt krediidasutuste tegevuse jooksva seire käigus ilmnunud olulisematele riskivaldkondadele. Krediidasutuste seaduse paragrahvi 101 järgi on Pangainspeksioon kohustatud koostama kohapealse kontrollimise tulemuste kohta akti või öiendi, mis esitatakse krediidasutuse juhatuse liikmele või tema poolt volitatud isikule. Aktis tuuakse välja probleemsemad valdkonnad ja suuremad riskid, samuti avastatud puudused. Viimaste kõrvaldamist kontrollitakse.

Krediidasutuste tegevusmahu suurenemise tõttu teostati 2000. aastal vähem kõiki tegevusvaldkondi hõlmavaid üldinspekteerimisi ning rohkem viidi läbi **konkreetsete riskivaldkondade** kohapealseid kontrollimisi. Vastavalt 1999. aastal kehtima hakanud rahapesu tõkestamise seadusele oli 2000. aastal kohapealse järelevalve talituse uueks tegevusvaldkonnaks rahapesu tõkestamise meetmete hindamine krediidasutustes.

Krediidasutuste seaduse paragrahvi 100 lõike 2 alusel teostab Pangainspeksioon krediidasutustes kohapealset kontrolli mitte vähem kui üks kord kahe aasta järel. 2000. aastal viidi kõigis krediidasutustes läbi vähemalt üks kohapealne inspekteerimine, enamikus aga kaks või enam. Kokku toimus aastaga 15 kohapealset inspekteerimist.

Kohapealse järelevalve planeerimisel ja teostamisel hõlmati **pankade konsolideerimisgruppe tervikuna** (vt tabel 3). Inspekteeriti ka **väljaspool Eestit asuvaid**, kuid Eesti krediidasutuste konsolideerimisgruppi kuuluvaid ettevõtjaid.

Kohapeal kontrolliti kõiki olulisemaid riskivaldkondi. Rohkem pöörati tähelepanu järgmistele aspektidele:

- krediidasutuste sisemiste riskijuhtimis- ja kontrollisüsteemide hindamine, sh siseauditi tegevus;
- krediidasutuste laenugevuse vastavus sisemistele juhendmaterjalidele ning kehtivale seadusandlusele, sh laenuportfelli kvaliteedi hindamine;
- tuletistehingutega kaasnevate riskide hindamine ning nende vastavus kehtivale seadusandlusele ja pangasisestele juhendmaterjalidele;
- organisatsiooni ja juhtimisstruktuuri analüüsimine ning juhtimisstruktuuri vastavus peamistele tegevussuundadele ja riskivaldkondadele;
- krediidasutuste likviidsuse ja fondide juhtimise põhimõtete hindamine;
- rahapesu tõkestamise meetmete hindamine;
- infotehnoloogia valdkonna riskide hindamine.

¹ Control Objectives for Information and Related Technology; COBIT.

Tabel 3. Järelevalve alla kuuluvad krediidasutused ja nende konsolideerimisgrupid seisuga 30. september 2000

AS HANSAPANK	Residentsus	AS EESTI ÜHISPANK	Residentsus
Tütarettevõtjad		Tütarettevõtjad	
1. AS Hansa Capital	Eesti	1. Ühisliisingu AS	Eesti
2. Hansa Maja AS	Eesti	2. AS Ühisinvesteeringud	Eesti
3. AS Crebit	Eesti	3. Ühispanga Varahalduse AS	Eesti
4. Hansapanga Kindlustuse AS	Eesti	4. AS Ühispanga Elukindlustus	Eesti
5. Hansa Aktivite Juhtimise AS	Eesti	5. AS LF Finants (likvideerimisel)	Eesti
6. AS Balti Kinnisvarainvesteeringud	Eesti	6. AS Bangalo	Eesti
7. AS Flotten	Eesti	7. PT Investeeringute AS	Eesti
8. OÜ Monex	Eesti	8. AS PF Koda	Eesti
Sidusettevõtjad		Sidusettevõtjad	
1. AS Prosperitas	Eesti	1. SEB IT Partner Estonia OÜ	Eesti
2. Pankade Kaardikeskuse AS	Eesti	2. AS Kinnisvaraportaali	Eesti
Välisriikides asuvad tütarettevõtjad		3. AS ETYP	Eesti
1. UAB Hansabankas	Leedu	4. AS Pankade Kaardikeskus	Eesti
2. SIA Hansabanka	Läti	5. AS Eesti Liisingukeskus	Eesti
3. UAB FMI Hansabank Markets (likvideerimisel)	Leedu	Välisriikides asuvad tütarettevõtjad	
AS SAMPO PANK		1. AO Russkii Obedinjonnoi Lizing	Venemaa
Tütarettevõtjad		AS KREDIIDIPANK	
1. AS Sampo Liising	Eesti	Tütarettevõtjad	
2. AS Optiva Kinnisvara	Eesti	1. Krediidipanga Liisingu AS	Eesti
3. AS EMP Projekteerimis- ja Konsultatsiooni Büroo	Eesti	2. AS Martinoza	Eesti
4. AS Foreks Arendus	Eesti	TALLINNA ÄRIPANGA AS	
5. AS EstIB-Tallinvesti Varahaldus	Eesti	Tütarettevõtjad	
6. AS EstIB Vara	Eesti	1. TBB Liisingu AS	Eesti
Sidusettevõtjad		2. Ventura Investeeringute AS	Eesti
1. AS EFM Optiva Varahaldus	Eesti	AS PREATONI PANK	
2. Kinnisvara Finantseerimise AS	Eesti	Tütarettevõtjad	
Välisriikides asuvad tütarettevõtjad		Tütarettevõtjad puuduvad	
1. SIA Forex Lizings	Läti		
Muud konsolideerimisgruppi kuuluvad ettevõtjad		MERITA BANK PLC EESTI FILIAAL	
1. Forex Varahaldamise AS	Eesti	AS NORDEA FINANCE ESTONIA	

Krediidasutuste seaduse paragrahvi 103 lõike 1 punkti 1 kohaselt on Pangainspeksioonil õigus teha ettekirjutusi, kui järelevalve käigus on avastatud seaduste või muude õigusaktide rikkumisi. 2000. aastal tehti krediidasutustele ettekirjutusi järgmistes olulisemates valdkondades:

- krediidasutuste usaldatavusnormatiivide täitmine;
- Eesti Pangale esitatavate finantsaruannete nõuetekohane täitmine;
- laenugevuse vastavusse viimine krediidasutuste seaduses ja panga sisemistes juhendmaterjalides kehtestatud nõuetega;
- krediidiriski kontrollimise, juhtimise ja hindamise süsteemide täiustamine;
- juhtorganite tegevuse vastavusse viimine krediidasutuste seaduses sätestatud nõuetega;
- krediidasutuste sisemiste riskijuhtimis- ja kontrollisüsteemide täiustamine;
- rahapesu tõkestamise seaduse nõuetekohane täitmine.

Lisaks ettekirjutustele juhtis Pangainspeksioon **märgukirjadega** krediidasutuste tähelepanu aruanetes esinenud vigadele (tulevikutehingute kajastamine, avalikes aruannetes esinevad puudused jms). Samuti saadeti kõigile krediidasutustele märgukiri kiirenenu laenukasvu kohta, osutades sellega kaasnevatele riskidele.

ÜLDJÄRELEVALVE

Üldjärelevalve talituse ülesandeks on Pangainspeksiooni juriidiline teenindamine, registre haldamine ja rahvusvahelise koostöö korraldamine. Samuti osaletakse panganduse regulatiivaktide analüüsil ning nende väljatöötamisel. 2000. aastal oli olulisel kohal ka õigusliku hinnangu andmine kohapealse kontrolli tulemustele, krediidasutuste põhikirjade analüüs, krediidasutuste juhtide nõuetele vastavuse hindamine ning loataotluste menetlemine.

Kooskõlas krediidasutuste seaduse ning Eesti Panga presidendi 2000. a 22. juuni määrusega nr 8 on Pangainspeksioon **krediidasutuste andmekogu vastutav töötleja**. Ka sellega tegeleb üldjärelevalve talitus. Andmekogu sisaldab andmeid krediidasutuste, nende filiaalide, esinduste, tütar- ja sidusettevõtjate ning välisriikide krediidasutuste filiaalide ja esinduste kohta, samuti krediidasutuste audiitor-kontrolli tulemuste kohta.

Lisaks 2000. aastal rakendatud andmekogule haldab üldjärelevalve talitus ka välissularaha ostumüügipunktide registrit ja krediidasutuste juhtide vastavust kinnitavate andmete ja majanduslike huvide registrit.

AASTA 2000 PROBLEEM

Lähtudes asjaolust, et ka 29. veebruar 2000 oli võimaliku arvutivea suhtes kriitiline kuupäev, jätkus pangajärelevalve valdkonnas ka pärast aastavahetust tegevus, mis oli suunatud võimalike infotehnoloogiliste probleemidega kaasnevate riskide hindamisele. Juhtroll selles oli Eesti Panga Pangainspeksioonil. Krediidasutuste tähelepanu juhiti 29. veebruarile kui aasta 2000 vea suhtes kriitilisele kuupäevale, mil arvuti riist- või tarkavara võinuks aastat käsitleda mitteliigaastana. Sel juhul tekkinud probleemid oleksid oluliselt mõjutanud äritegevust.

Aasta 2000 saabumisega seotud võimalikku arvutiviga ennetavat tegevust alustati pangasektoris juba 1998. aasta jaanuaris. Eesmärgiks oli kindlustada kõigi süsteemide häireteta toimimine aasta 2000 saabumisel ja edaspidi. Järelevalve teostamisel lähtus Pangainspeksioon rahvusvaheliselt aktsepteeritud metoodikast. Pankade valmisoleku tagamiseks aasta 2000 vea suhtes kontrolliti krediidasutusi kohapeal kahes etapis. Lisaks pidas Pangainspeksioon väga oluliseks pidevalt tegelda likviidsusrisi vältimise probleemidega, et olla operatiivselt informeeritud võimalikest ohumärkidest ning tagada normaalne pangandustegevus.

Krediidasutustes tehti aasta 2000 veakindluse nimel põhjalikke ettevalmistusi, mille käigus teadvustati probleem, loodi organisatsiooniline raamistik, teostati inventuur, hinnati aasta 2000 mõju nii panga äritegevusele kui ka infosüsteemidele, testiti ja uuendati infosüsteemide komponente, testiti terviksüsteeme ja koostati talitluspidevuse plaanid. Tänu põhjalikule ettevalmistustööle pangasektoris aasta 2000 probleemist tingitud süsteemseid vigu ei ilmnunud, ei aastavahetusel ega ka 29. veebruaril 2000.